

Matka Gottlundin jäljille Ruotsin ja Norjan suomalaismetsiin: Vanhoja ja nykyisiä ruotsinsuomalaisia hallintoalueita sekä maailmanperintöjä bongaamassa

Teksti: Juha Tainio

Kuvat: Jouni Korkiasaari

Olin suunnitellut ja toimin oppaana Kalevalaisten Naisten Liiton järjestämällä kulttuurimatkalla, joka toteutui elokuussa 2019. Perusajatukseni matkan suunnittelussa oli johdattaa retkeläiset Ruotsin kansallisen vähemmistön, suomalaisten, raivaamille ja asuttamille seuduille Keski-Skandinavian suuriin metsiin. Niissä asuu tänä päivänä metsäsuomalaisten sukujen lisäksi myös toisen maailmansodan jälkeen muuttaneita suomalaisia. Yhdessä he vaalivat metsäsuomalaisten kulttuuriperintöä ja muodostavat Pohjoismaiden suurimman yhteisen historian pohjaavan kansallisen vähemmistön.

Ruotsin suomalaistaustaisen väestön tarkkaa määrää on mahdoton arvioida, mutta varmuudella se ylittää miljoonan, kun lasketaan yhteen Ruotsi-Suomi -valtakunnan aikana muuttaneet metsäsuomalaiset, toisen maailmansodan jälkeiset pakolaiset ja 1950-luvulta alkaneen siirtolaisaallon länteen kuljettamat ”teollisuussuomalaiset”. Oma lukunsa ovat vuonna 1809 Pohjois-Ruotsin rajan taakse jääneet suomalaiset. Tornionlaakson kunnat ovat nykyään meän- ja suomen kielen hallintoalueita.

Kun bussi lähtee Haaparannasta ja kieliraja ylitetään, keskustelemme innokkaasti, miksi raja aikoinaan vedettiin Tornion-, Muonion- ja Könkämäenjoen syvintä uomaa pitkin, eikä kieliraja huomioiden Kainuun- eli Kalix- tai Rånejokea pitkin, jonka nimikin tarkoittaa rajaa. Kertasimme myös Perämeren Ruotsin puoleiset suomalaiset paikannimet kuten Kallax=Kalalahti, Hurtlax=Hurttalahti, Piteå=Piitime ja Skellefteå=Helletti.

Ensimmäinen etappi: maailmanperintökohde ”Lule gammelstad”, Luulajan vanha kaupunki

Luulajan vanhaan kaupunkiin meidät johdatti Lars Eleniuksen tuore historiakirja.

Kuva 1. Matkan reitti.

Siinä tuli oivalla tavalla esiin seudun monikulttuurisuus ja suomalaisen asutuksen vanhat juuret nykyisessä Norrbottenin läänissä. ”Lule gammelstad” oli Tornion ohella keskiajalta alkaen Länsi-Pohjan maakunnan kaupan, kirkollisen vallan ja uskonnon keskus. Luulajan muinainen suurpitäjä ulottui Norjan rajaan lännessä ja pohjoisessa siihen kuuluivat kaikki Ruotsin valtakunnan lapinmaat, myös Suomen nykyinen Lappi.

Haaparannan Seittenkaaren saarelta, vanhan Luulajan kaupungin kautta, Länsipohjan rantaan seurataan vaelsivat metsäsuomalaisetkin kontti selässä, kaskirukiin siemenvilja nahkapussissa Taalajoen suulle. Tällaisen sukutarinan kertoi metsäsuomalainen Anders

vanhalla suomen kielellä 1940-luvun lopulla Taalainmaalla Inkerin pakolaiselle Olavi Junukselle. Tätä reittiä meidänkin matkamme seuraa.

Toinen etappi: maailmanperintökohde Höga kusten eli ”Korkea rannikko”

Örnsköldsvikin lähellä Mojoen suulla on merkittävä arkeologinen kohde, Genen rautakautinen kylä, jota arkeologit ovat huolellisesti tutkineet. Talojen kattoja kannattaneiden pylväiden paikat ja rakennuksien sijainti on selkeästi merkitty, samoin kylän kalmiston kumpuhaudat.

Muutaman sadan metrin päähän meren rantaan on rakennettu sitä vastaava kylä museoksi. Vien matkalaiset tälle arkeologian opinnoistani tutulle paikalle, koska haluan näyttää Kalevala-aikaan kuuluvan asuinpaikan mallin ja herättää ajatusleikin muinaisen Pohjolan sijainnista.

Matkamme etelään jatkuu yli Korkean rannikon kauas näkyvän maamerkin, Skulebergetin, joka tarkoittaa tähytysvuorta. Sille nouseva E4-tie ohittaa kyltiin ”Finnborg”, joka sekini viittaa suomalaisiin. Seuraavaksi vuoron pohjassa tulee vastaan Docksta, jossa on vanha Vibygerån keskiaikainen kirkko. Sen seinustalta löydämme Petrus Leastadiuksen (1802–1841), Lars Leevin nuoremman veljen haudan. Portin pielessä olevassa tiedotteessa kerrotaan, että kesän jumalanpalveluksista yksi pidetään ”Finnpörtet”-nimisellä suomalaispirtillä.

Seuraavaksi tulemme Ångermanlantiin, joka ei tarkoita höyryn tai katuvien miesten maata, vaan vuonojen maata. Sama anger-sana on myös pohjoisen Norjan vuonojen nimissä, kuten Varanger, Porsanger ja Kvenanger. Ångermanjoen-vuono suun ylittää Ruotsin pisin silta. Matkalaiset haluavat tietää, missä ovat tämän paikan suomalaismetsät. Soitan Maud Wedinille, joka on tehnyt väitöskirjan Norrlannin suomalaisasutuksista. Hän kertoo, että meitä lähin on heti siinä sillan alla joen varrella.

Suurelle yleisölle Länsi-Norrlannin vanha suomalaisasutus ei ole kovinkaan tunnettu, vaikka siellä on suuriakin suomalaismetsiä kuten Viksjö, jossa paikannimet vielä nykykar-toissakin ovat suomalaista perua. Lisäksi Korkealle rannikolle muutti 1800-luvulla sahatyöläisten suuri joukko. Norrlannin metsäsuomalaisasutuksen laajuus ilmenee hyvin Maud Wedinin väitöskirjasta. Siitä ja metsäsuomalaisuuden edistämisestä hän kertoo matkalaisille lisää, kun tapaamme Falunissa retkemme kolmannen maailmanperinnön äärellä.

Läänin pääkaupunki Härnösand oli ennen koko Länsi-Norrlannin kirkollisen vallan

keskus. Härnösandin hiippakuntaan kuuluivat metsäsuomalaisten muuton aikoihin koko Ruotsi-Suomen pohjoisen osat aina Ouluun saakka. Bussissa vieriä vilkas keskustelu ruotsinsuomalaisista vaikuttajista ennen ja nyt. Vuonna 2009 Härnösandin piispaksi valittiin suomalainen Tuulikki Koivunen-Bylund. Merkittävä suomen kielen puolustaja 1800-luvulla oli Oulussa 1772 syntynyt ja Härnösandissa 1847 kuollut piispa Frans Mikael Franzén. Hän oli runoilija, professori ja Ruotsin akatemian jäsen. Kumlan kirkkoherana hän kannusti Gottlundia tämän ensimmäiselle tutkimusmatkalle Taalainmaalle vuonna 1817. Karl Axel Gottlund (1796–1875) teki kaksi matkaa, joista toisen vuonna 1821 Värmlantiin. Gottlund sai lempinimen ”metsäsuomalaisten apostoli” ja hänen syntymäpäiväänsä 24. helmikuuta vietetään nykyään ruotsinsuomalaisten päivänä.

Kolmas etappi: Finnskogsriket, museot ja Falu koppargruvan maailmanperintö

Matkamme jatkuu Sundsvallin museoon. Siellä on 1950-luvulla E4-tien alta pelastetun Högomin päällikön hauta. Se on samalta ajalta kuin Genen rautakautinen kylä, noin 200–600-luvulta, eli satoja vuosia ennen varsinaista germaanista viikinkiaikaa, jolloin polttohaudaus oli jo käytäntö ja hautojen löydöt siksi niukkoja. Sundsvallin hautakummut ovat samanlaisia kuin Uppsalassa, mutta suurempia ja vanhempia. Yksi niistä oli jäämässä tielinjauksen alle, kun arkeologit huomasivat, että sen alla oleva hautakammio oli hyvin säilynyt. Tarkka tutkimus ei silloin ajan puuteen takia ollut mahdollista. Siksi sen ympärille valettiin kipsisuoja ennen siirtoa Uppsalaan odottamaan tarkempia tutkimuksia. Niiden perusteella museo on tehnyt vaikuttavan näyttelyn, jossa esitellään päällikön haudan löydöt ja kuvataan Genen rautakautisen kylän elämää.

Medelpadin ”korkean rannikon” suuruuden ajan rautakautinen kulttuuri sopisi hyvin Kalevalan pohjolaksi. Muutkin asiat kuten paikannimet ja kalmistot viittaavat samaan suuntaan. Sen saimme kuulla, kun Bollnäsissä seuraamme liittyi historian professori emerita Lars Elenius Luulajasta. Hän opasti meitä Hälsinglannissa Alftan kylän läpi ja kertoi, että olimme tulleet joutsenen kylään. Alfta, joka merkitsee samaa kuin nykyruotsin svan, on muinaista ruotsia ja esiintyy myös Islannin paikannimissä. Varsinainen kytkentä Kalevalan pohjolaan tulee Väinämöisen ja Joukahaisen kilpalaulannasta, sillä Joukahainen tarkoittaa meänkielellä joutsenta.

Hälsinglannin, Gästriklandin ja Taalainmaan rajan metsäaluetta markkinoidaan

Kuva 2. Finnskogsmuseet Skræddarbossa.

Finnskogsriketin nimellä. Tätä suomalaismetsien valtakuntaa voisi kutsua myös kuninkaalliseksi suomalaismetsäksi, sillä prinsessa Estellen isoisän sukujuuret ovat täällä. Alueen metsäsuomalaismuseossa Skræddarbossa oppaanamme on Mats Östberg. Hän johdattaa meidät myös vanhalle paikalle rakennettuun uuteen savupirttiin ja Svartnäsän ruukille, jossa Gottlund tapasi ensimmäiset metsäsuomalaiset. Savupirtille johtavan kapean kahdeksan kilometrin mittaisen metsätien bussimieheksi selvitettiin vain vaivoin. Sitten matka jatkuu pitköpuita suon yli, jonka takana avautuu henkeä salpaava maisema ja uusi savupirtti. Sen näkeminen on vaivan arvoinen elämys.

Maud Wedinin kanssa sovimme tapaamisen Falunin kuparikaivoksen maailmanperintönäyttelyn alueelle. Matkamme kulkee näin Ruotsin maailmanperintölistan kohteesta toiseen. Myös Värmlannin suomalaismetsät ovat hankkimassa pääsyä tälle UNESCON kulttuuriperintölistalle.

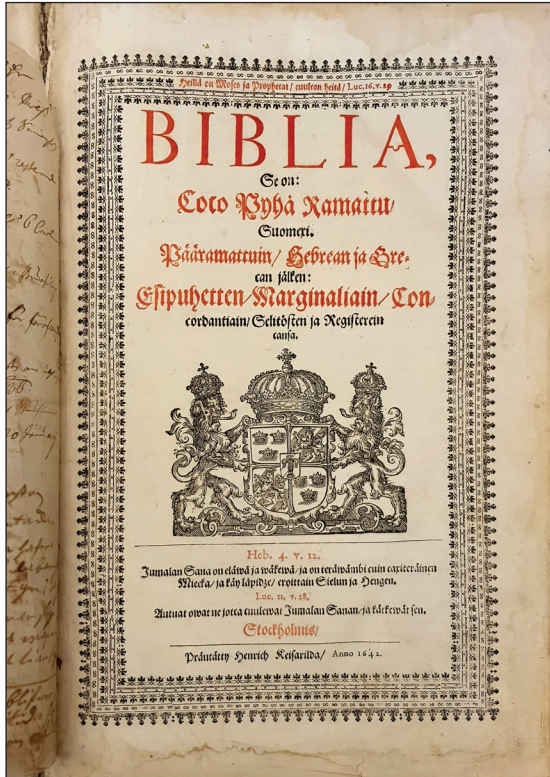
Matka Bergslagenin ja Noran suomalaismetsän kautta Värmlantiin

Ruotsin kartalta Bergslagenia on vaikea löytää. Vuorimaan korkein kohta on Kiilavuori eli Kilsberget. Se jakaa Keski-Ruotsin vedet virtaamaan itään ja länteen. Vuorijono alkaa Taalainmaalta, Kopparbergin läänistä, ja kulkee Örebron ja Värmlannin läänien rajaa seuraten Länsi-Götanmaalle Tivedeniin saakka. Sen asutukselle raivaamisessa metsäsu-

malaisten osuus on ollut ratkaiseva. Siitä kertovat monet paikannimet kuten Finnerödja, josta ruotsalaiset mansikat tulevat. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, että kun Upsalan yliopiston Örebron filiaali eli nykyinen Örebron yliopisto ilmoitti Hälleforsissa alkavasta kursista "Suomalaismetsien kulttuuri ja kolonisaatio", se oli syksyn 1987 suitability yksittäinen yliopistokurssi, johon osallistui yli 60 opiskelijaa Keski-Ruotsin alueelta. Innostus yllätti järjestäjät ja nosti unhoon painuneen suomalaisten asutustoiminnan yliopistollisen kiinnostuksen kohteeksi sekä synnytti Finnsam-verkoston (www.finnsam.org) suomalaismetsiin liittyvän yhteistyön kattojärjestöksi.

1980-luvulla alkoi metsäsuomalaisten ja uudempien tulijoiden, "teollisuusomalaisten", yhteistyö. Ruotsinsuomalaisten keskusliiton (RSKL) Örebro-Värmlannin piiri ja Työvän sivistysjärjestö (ABF) perustivat Bredsjössä säätiön ja käynnistivät metsäsuomalaisten elämää autenttisilla paikoilla kuvaavan ulkoilmateatterin. Se palautti elävästi suomalaisen historian kuntalaisten tietoisuuteen. Mekin kävimme tarpomassa Finnsam-tienissä, jossa on useita kiinnostavia metsäsuomalaisten elämää havainnollistavia "rasteja".

Poikkesimme myös Grythyttanin kirkolle, jossa oleva ensimmäinen suomenkielinen Pyhä Raamattu on todiste siitä, että kirkon rakentamisen aikoihin vuonna 1632 suomenkielisiä talouksia oli ainakin yksi enemmän kuin ruotsinkielisiä; siksi papin piti

Kuva 3: Grythyttanin kirkon suomenkielinen raamattu vuodelta 1642.

osata saarnata yhtä hyvin suomen ja ruotsin kielillä.

Yöpyminen Hälleforsin herraskartanossa tuo mieleeni takavuosien suuret ruotsinsuomalaiset kansanmusiikki- ja kansantanssijuhlat. Niihin kokontui runsaasti väkeä ja myös radiotoimittajia. Ruotsin radion suomenkieliset ohjelmat tulivat sinä viikonlopuna suorana Hälleforsista.

Suomi-seurojen suuruuden aika on monessa paikkaa enää vain muisto suomalaisen ikääntymisen takia, mutta toisin kuin muualla, Hälleforsissa Suomi-seuran jäsenmäärä on jopa kasvanut. Toimintaa on nyt myös ruotsiksi ja siksi mukana on paljon ruotsinkielisiä, kertovat Ruotsin suomalaisseurojen liiton RSKL:n varapuheenjohtaja Jouni Slagner ja liittohallituksen jäsen Nina Slagner.

Neljäs etappi: kohti Gottlundin vuoden 1821 maisemia

Seuraavia kohteitamme ovat Selma Lagerlöfin Mårdbacka Sunnessa ja Torsbyssä Östmarin vanha pitäjä, joka on keskellä Gottlundin kaavailemaa itsehallintoaluetta "härad – kihlakunta". Nykyruotsiksi se olisi ehkä "förvaltningskommun för finska språket" eli suomen kielen hallintoalue. Gottlundin idean toteuttaminen olisi taannut 12 seurakunnan alueella asuville suomalaisille omat kirkot ja hallinnon Värmlannin ja Norjan Gruen maakunnissa nykyisellä valtakuntien ja EU:n rajalla. Iskulauseena oli "skapa igen Finland

innom rikets gränser" eli tehdään uusi Suomi valtakunnan rajojen sisälle. Siihen aikaan idea ei olisi ollut lainkaan mahdollista, koska vuoden 1809 rauhan ja Suomen Venäjälle menettämisen jälkeen, Napoleonin sotien loppupeleissä, Norja oli korvaukseksi Suomesta liitetty vuonna 1812 Ruotsin kuninkaan alaisuuteen. Samana vuonna tapasivat Turussa Venäjän keisari ja Ruotsin kuningas. Tässä kokouksessa Ruotsi lupasi luopua kaikista Suomen takaisin valtaamiseen tähtäävistä toimista. Ruotsille ainoa mahdollisuus vaalia suomalaisten orastavaa kalevalaista kansan kulttuuria olisi ollut perustaa sille oma hallintoalue, jossa papit ja opettajat olisivat edistäneet suomen kielen käyttöä. Gottlundin yrityksistä huolimatta näin ei käynyt, vaikka vaikutusvaltaiset piirit Tukholmassa tukivat ideaa ja aluksi jopa kruununprinssi Bernadotte oli sen kannalla. Siihen aikaan Tukholmassa asui myös runsaasti Suomesta muuttaneita. Lisäksi sinne ajatusta tukemaan marssi metsäsuomalaisten suuri joukko.

Torsbyssä tapaamme Gottlundista Göteborgin yliopistossa väitöskirjaa valmistelevan Niclas Persson-Tenhuisen. Hänen mielestään matkamme päähenkilö on täysin väärin ymmärretty, eikä hän säästä sanojaan kritisoidessaan aikaisempia tutkimuksia. Odotan mielenkiinnolla, mitä on tulossa. Solör-Värmland Finnkulturforeningenin puheenjohtajana toimiva Niclas kertoo seudulla vallitsevasta suuresta innosta sukulaisten jäljittämiseen myös Suomen lähtöalueilta DNA-tutkimuksen avulla. Bussissa keskustellaan, oliko metsäsuomalaisilla sukunimiä ja tähän kysymykseen Niclas vastaa, että "kiitos Gottlundin sen tiedämme". Oman suvun nimi Tenhuinen komeilee hänen T-paitansa rinnassa.

Olemme tutustumassa suureen Kalevala-haaveeseen, joka ei koskaan toteutunut. Kuljemme suurmiehen jäljillä, josta ei koskaan tullut suurmiestä. Seuraava tukikohdamme on Mattila Fritid-lomakeskus, joka on ansiokkaalla tavalla tuotteistanut metsäsuomalaisuuden turismin vetonaulaksi. Siellä kahden yön ja yhden päivän ajan meitä opastaa Mattilan isäntä Kurt Eide. Hän lämmittää illalla savupirtin ja luennoi sen energiäthokkuudesta, erinomaisista käyttöominaisuuksista ja savutuvassa elämisestä kutsuen

Kuva 4. Mattilan isäntä Kurt Eide esittelemässä savu-uunin nerokkaita ominaisuuksia.

Kuva 5. Juhoilan tilan pihapiiri kivikkoisessa maisemassa.

vielä naapurista laulajan meitä viihdyttämään. Eiden mukaan metsäsuomalaisten nerokas uuni ohjasi savun kiertämään katonrajan kautta torvesta ulos, pois silmistä ja hengitysilma. Tunnelman kohottamiseksi näppäilen omatekoisella 5-kielisellä kantelellani savun loitsua "rollota rollota lakea myöten, torvesta sisälleen, lakeisesta pihallen". Savunhajuinen, pimeä ja kuuma savutupa on huima kokemus.

Eide hoitaa myös Mattilan naapurissa sijaitsevaa suurta Juhoilan talon pihapiiriä,

jonka rakennukset on suojeltu ja pellot maisemoitu. Talo oli monien suomen kielen ja Kalevalan tutkijoiden tukikohtana 1900-luvun alussa. Siitä ovat kirjoittaneet paljon mm. Setälä, Salminen ja Kettunen. Gottlundin tukikohtana oli kuitenkin Norjan rajan puolella oleva vielä suurempi Tvengsbergin talo.

Perjantain kiertoaajelu vie meidät ensin Röyväjärven eli Røjdenin rantaan katsomaan suomalaissukujen monumenttia ja järven toisella puolella siintävää Tvengsbergin taloa. Matkalla ohitamme Mullikkalan.

Kuva 6. Norjan Grue Finnskogiin vuonna 1970 pystytetyssä muistomerkissä on 431 metsäsuomalaisuvun nimet.

Samana suvun samannimiset kylät sijaitsevat Savossa ja Uudessa Ruotsissa Delawaresissa. Jatkamme Gruen kylään Norjan suomalaismetsien keskukseseen kirjailija Åsta Holthin talolle. Sen pihapiiriin on luotu hieno monipuolinen museo. Siellä meitä opastaa asiaan täydellisesti perehtynyt opas, jonka tiedot Åstan elämästä aavaavat minun silmäni. Tämän jutun puitteet eivät riitä kuvamaan Åstan suurta merkitystä metsäsuomalaisuuden uudelle heräämiselle 1950-luvulla. Kirjailijana hän oli Selma Lagerlöfin veroinen, mutta Gottlundin tavoin hän ei kuitenkaan päässyt suurten kirjoilijoiden joukkoon. Yhtäkään hänen kirjoistaan ei ole käännetty suomeksi.

Åsta kirjoitti nynorskaksi, joka kielenä on lähempänä paikallista norjan murretta. Åsta oli kommunisti ja Solör-Värmlannin suomalaismetsien voimainen. Hän perusti mm. kotituseutapäivien kylkiäiseksi Norjan suomalaismetsien "tasavallan", jota juhliitaan edelleen Finnskogs dagar-nimellä. Kun Åsta Holth (1904–1999) ensimmäisten juhlien yhteydessä valittiin tasavallan presidentiksi ja tasavallasta julistautui viikonlopun ajaksi itsenäiseksi, syntyi Norjassa suuri häly. Esimerkki tempuun saatiin Viron Setukaisilta, jotka omien kesäjuhliensa aikana perustavat kuningaskunnan ja valitsevat Setu-kuninkaan.

Lekvattnetin Karmenkylnä -kotituseutumuseon "muttilounaalla" tapaan Sisuradion kollegani Ulla Rajakiston ja Juhamatti Pelkosen. Suomalaismetsän rauhaa molemmat ylistävät, mutta risuja tulee uuden Lekvattnetiin siirretyn suomalaismetsäkeskuksen tukkipuilla verhoillusta julkisivusta. Muutenkin Värmlannin museon päätöstä siirtää keskus Torsbyn keskustan hienosta herraskartanosta Lekvattnetin vanhaan kouluun on arvosteltu ankarasti. Nyt kun olen molemmat nähnyt, ymmärrän arvostelijoita. Ilkikurisesti sanoisin, että metsäsuomalaisuus piti siirtää pois ihmisten ilmoilta Torsbyn kaupungin keskustasta takaisin metsän suojaan, tukkipuiden taakse, mihin se ruotsalaisten päättäjien mielestä kuuluukin.

Kuinka syrjässä viimeiset metsäsuomalaiset asuivat, saimme konkreettisesti kokea patikoidessamme jyrkkää kivistä polkua Ritamäen torpalle. Vohveleita oli luvattu, tosin niiden odottaminen kesti ja nousu mäen laelle kävi voimille, mutta huikeat näköalat korvasivat kaiken. Metsäsuomalaisten elinehtojen kokeminen onnistuu vain vaellusreittien kautta.

Paluumatka alkoi kohti neljättä maailmanperintökohdetta Fågelsjöta. Se oli pohjoisin paikka, missä Gottlund vuoden 1817 Taalainmaan matkallaan kävi. Lähdön

Kuva 7. Ritamäen savutorppa Lekvatnetin pitäjässä lähellä Norjan rajaa.

jälkeen ohitimme kylän, jossa elää tarina kuuluisan ruotsalaisen hanuristin Karl Jularbon keikasta: Tanssien jälkeen hän jammaili Rikkenbergin savutuvassa kylän oman hanurimestarin kanssa, jonka soittaman sävelmän hän taltioi muistiinsa ja levytti sen sitten *Livet i Finnskogarna* -nimellä omana sävellyksenään. Paikkakuntalaiset jupisevat vieläkin, että se oli heidän pelimanninsa tekemä.

Henkilökohtainen nostalgiamatkani huipentuu, kun laskeudumme Klarajoen laaksoon ja ylitämme sen Stöllet-nimisessä paikassa. Sillan korvassa oli ennen leirintä-alue, josta alkoi matkani suomalaismetsiin 50 vuotta sitten. Olin juuri valmistunut Kokkolan kauppaoppilaitoksesta ja edellisena kesänä löytänyt tyttöystävän Eskilstunasta. Olimme ensimmäisellä yhteisellä kesälomalla. Hänen oli tarkoituksena kerätä lukion äidinkielen lopputyötä varten materiaalia metsäsuomalaisista. Mitään ennakkotietoa meillä ei asiasta ollut, vihjeenä vain vanhan koulukartan paikannimi Norra Finnskoga. Kyllästyimme ajamaan Klarajokivarren perin ruotsalaisessa maisemassa pohjoiseen. Mitään suomalaisuuteen viittaavaakaan ei ollut osunut silmiimme ja päätimme kääntyä Stölletistä Norjaan. Tulimme Södra Finnskogaan ja löysimme hautausmaalta yhden kiven, jossa suluissa oli suomenkielinen sukunimi. Se oli Bograngin sukhauta ja nimen oli siihen laittanut Eskilstunassa opettajana silloin toiminut Sigurd Bograng.

Siitä alkoi suomalaismetsien tutkimukseni ja ruotsinsuomalaisuuteni. Muistelimme yhdessä tätä 50 vuotta sitten tekemäämme matkaa Ystadissa syntyneen lapsenlapsemme rippijuhlilla, jolloin Örebrossa syntyneiden lasteni äiti tokaisi: ”Minähän sinut sinne suomalaismetsiin vein, etkä ole päässyt sieltä vieläkään pois.”

Lähteet

- Elenius, Lars (2019). *Möten mellan olika folk: den mångkulturella kyrkstaden i Gammelstad*. Gammelstad.
- Gottlund, Carl Axel (1984). *Dagbok öfver dess Resor på Finnskogarne i Dalarne, Helsingland, Vestmanland och Vermland år 1817*. Falun: Dalarnas museum.
- Gottlund, Carl Axel (1986). *Dagbok över mina vandringar på Wermlands och Solörs finnskogar 1821*. Helsingfors: Gruetunet museum i samarbete med Finska Litteratursällskapet.
- Gottlund, K. A. (1986). *Vermlannin päiväkirja 1821*. Helsinki: SKS.
- Lindqvist, Anna-Karin & Per H. Ramqvist (1993). *Gene: en stormansgård från äldre järnålder i Mellannorrland*. Umeå: Prehistorica.
- Sappinen, Eero (2019). *Värmlannin metsäsuomalaiset. Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Wedin, Maud (2007). *Den skogsfinnska kolonisationen i Norrland*. Falun: Finnbygdens Förlag.